

# RESTAURATORI ROMÂNI: ARHITECTUL ȘTEFAN BALȘ (1902 – 1994)

## FIȘĂ MONUMENT RESTAURAT

**Denumire:** Mănăstirea Radu Vodă, cu hramurile "Sfânta Treime" și "Sfântul Ierarh Nectarie al Eghinei"

**Localizare:** București, Strada Radu Vodă nr. 24A

**Cod LMI 2015:** B-II-a-A-19498

### Scurt istoric

Mănăstirea Radu Vodă cu hramurile Sfânta Treime și Sfântul Ierarh Nectarie al Eghinei, a fost ctitorită de voievodul Alexandru al II-lea Mircea (1568-1577) și doamna sa, Ecaterina.

După 1863 Mănăstirea Radu Vodă a fost transformată în biserică parohială și apoi a fost restaurată. Lucrările efectuate în perioada 1859-1864 au fost conduse de arhitectul vienez Johann Schlatter, care a modificat forma inițială a bisericii, prin introducerea unor elemente de tip neogotic austriac.

În urma unui raport din 1881 al Ministerului Cultelor care menționa că sunt necesare reparații radicale, ministrul Cultelor, Titu Maiorescu, a dispus demolarea incintei. În locul vechilor chilii demolate a fost construit Internatul Teologic, care a fost dat în folosință în 1898. Din acest an, biserica a devenit capelă a Internatului Teologic, după ce fusese timp de 30 de ani biserică parohială.

În 1933 au fost reconstruite din zidărie toate cele patru turlle ale bisericii, lucrările fiind conduse de arhitecții Nicolae Ghika-Budești și V. Moiescu. Însă cutremurul din 1940 a slăbit din nou rezistența bisericii.

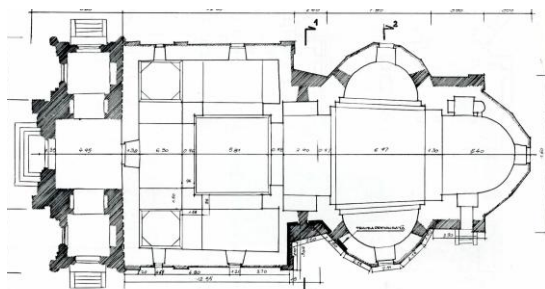
Între anii 1967 și 1974 au fost făcute ample lucrări de restaurare, după planul arhitectului Ștefan Balș. Acesta a reușit să aducă edificiul la formele sale arhitectonice inițiale, de atunci fiind înfățișarea actuală a bisericii. În perioada 1974-1979, pictura din biserică și pridvor a fost complet refăcută, în frescă, de pictorul Vasile Caraman, în pronaos fiind păstrată o parte însemnată din pictura originală a lui Gheorghe Tattarescu.

### Restaurare – etapa Ștefan Balș

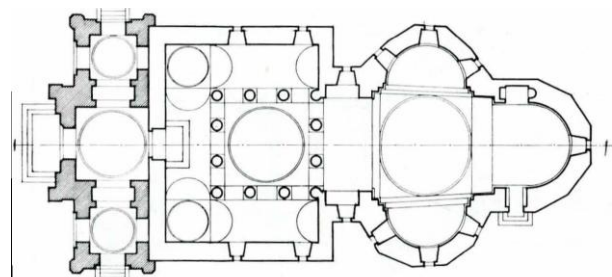
Restaurarea, începută în 1967, s-a desfășurat în două etape. Prima

a avut ca obiect restaurarea fațadelor și a fost condusă în calitate de șef de proiect de arh. Sanda Voiculescu.

A doua etapă a cuprins restaurarea interiorului și a părții de deasupra cornișei bisericii, avându-l ca șef de proiect pe arhitectul Ștefan Balș. Principalele lucrări care urmau să fie rezolvate în cadrul etapei de restaurare conduse de arh. Ștefan Balș au fost următoarele:



Înainte de restaurare



După restaurare

### *Restaurarea pronaosului*

Lucrările de restaurare executate pe baza rezultatelor cercetărilor întreprinse și a analogiilor făcute cu Biserica Episcopală de la Curtea de Argeș, Biserica Mitropoliei din București, Biserica Mănăstirii Cotroceni au pretins eforturi constructive deosebite în condiții de execuție deosebit de grele, au constat în:

- Dărâmarea arcelor mari dublouri și a stâlpilor de sprijin, respectând fragmentele de zidărie veche;
- Eliberarea și consolidarea coloanelor de colț, cu îndepărtarea placajului de piatră și cărămidă;
- Refacerea coloanelor intermediare cu arcele și timpanele de deasupra lor, după realizarea lucrărilor de subzidire a fundațiilor;
- Dărâmarea bolților laterale supraînălțate în zona de mijloc și refacerea lor la nivelul vechi în prelungirea porțiunilor de capăt rămase originare.

### *Restaurarea turelor*

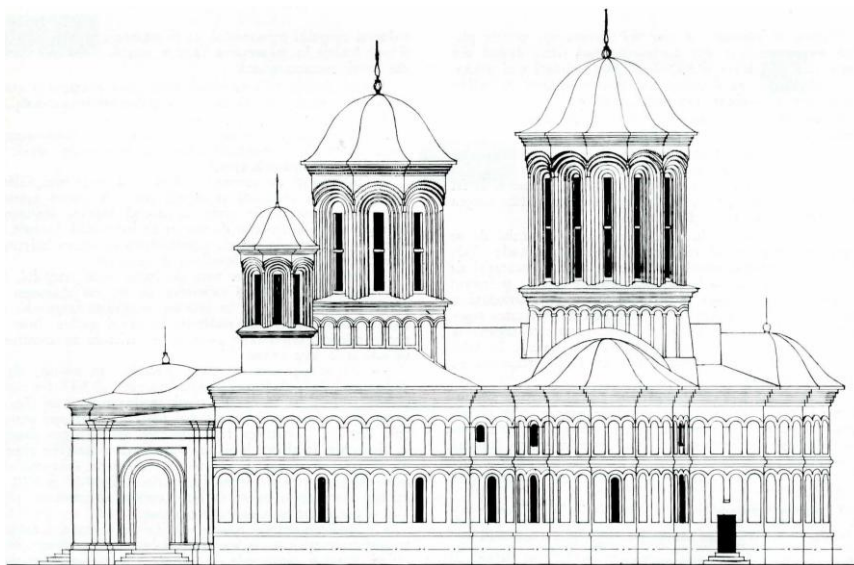
Pentru restaurarea turelor s-au folosit datele documentare cunoscute, confruntate cu urmele existente, locul bazelor precum și diametrele interioare.

În cadrul studiului pentru reconstituire au fost analizate structura, dimensiunile și proporțiile turelor între ele și în raport cu corpul bisericii, la

celelalte monumente cu care s-a făcut analogie – Mitropolia din București, biserica mănăstirii Cotroceni, biserica mare a mănăstirii Hurezi, biserica mănăstirii Văcărești.

Proiectul de reconstituire a fost transpus în realitate prin folosirea tehnicii vechi a cărămizilor înguste, cu rosturile mortarului de grosime egală cu cea a cărămizii, perfecționată, ca măsură de prevedere împotriva cutremurelor, prin folosirea unei structuri de beton armat ascunsă în grosimea zidăriei.

Restauratorul consideră că turlele astfel reconstituite nu diferă mult de cele inițiale și că înfățișarea reconstituită a monumentului este foarte apropiată de cea din trecut.



### *Pardoseala*

Restauratorul a înlăturat pardoseala din date de piatră datând din sec. al XIX-lea și a înlocuit-o cu una de cărămidă la o cota inferioară cu 20 cm. Conform cotei inițiale de călcare conform raportului arheologic. Coborârea nivelului de călcare a permis identificarea paramentului interior al bisericii din faza anterioară.

### *Pridvorul*

Decizia privind restaurarea pridvorului s-a situat între două poziții diametral opuse: Arh. Horia Teodoru susținea menținerii integrale a pridvorului în timp ce directorul D.P.C.N. susținea desființarea totală a acestuia. Corelând aceste atitudini cu sursele documentare care indicau prezența unui pridvor ridicat până la cota cornișei bisericii, decizia restauratorului a fost de a menține construcția ce adăpostește intrarea prin micșorarea acesteia cu renunțarea la frontonul central pentru o mai bună armonizare

cu volumul corpului pronaosului, respectându-se astfel atitudine de respectare a fazelor succesive de construcție din istoria monumentului.



Înainte de restaurare



După restaurare

*Concluzii formulate de arhitectul Ștefan Balș privind principiile de restaurare aplicate în cazul restaurării Bisericii Mănăstirii Radu Vodă*<sup>1</sup>

În cazul restaurării pronaosului au fost urmate în mod strict principiile restaurării științifice.

În ce privește restaurarea turelor aceste reguli nu au mai putut fi respectate. Fiind vorba de reconstituirea unor ture dispărute, a fost necesară adoptarea metodei de restaurare bazată pe datele aproximative ale analogiei. Argumentele adoptării acestei atitudini de restaurare au constat în dorința de reîntregire a volumului inițial al monumentului, în faptul că acțiunea de refacere propusă nu reprezintă o operație de imaginație pură, fiind bazată pe cunoașterea precisă a numărului turelor a poziției lor prin identificarea bazelor precum și a diametrelor interioare. La aceste argumente se adaugă cerințele beneficiarului.

Pentru restaurarea pridvorului Ștefan Balș a optat pentru principiul respectării fazelor succesive de construcție din istoria monumentului.

---

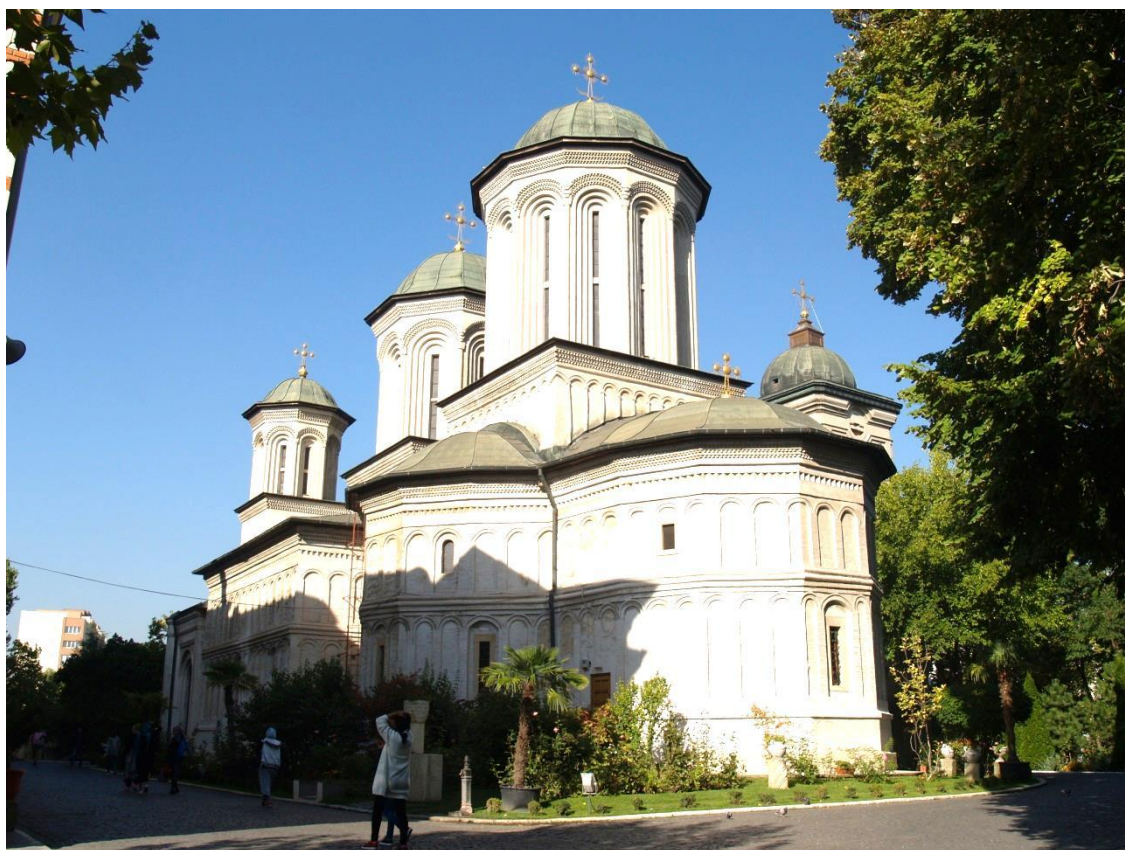
<sup>1</sup> Balș Ștefan – Restaurarea bisericii Radu Vodă din București, în Revista Muzeelor și Monumentelor, Monumente istorice și de artă nr 1/1975, pag. 45-52



## Documentar foto



vedere sud est înainte de restaurare, foto arh. A. Petit, 1930, Arhiva INP, fond CMI;



vedere sud est 2016, foto arh. Iosef Kovacs





fatada vest inainte de restaurare, foto arh. A, Petit, 1930, Arhiva INP, fond CMI;



fatada vest în 2016, foto arh. Iosef Kovacs

## **Bibliografie**

- Arhim. Policarp Chițulescu, Mănăstirea Radu Vodă, Editura Basilica, 2009, pp.4-5
- Constantin C. Giurescu, Istoria românilor, vol II, Editura Bic All, București, 2007, p.164,
- Nicolae Iorga, Istoria Bucureștilui, Ediția Municipiului București, 1939, p.57.
- Constantin C. Giurescu, Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre, Editura pentru Literatură, București, 1966, p.65.
- Valentina Bilcea, Angela Bilcea, Dictionarul monumentelor și locurilor celebre din București, Editura Meronia, București, 2009, pp.255-258.
- G.I. Ionnescu-Gion, Istoria Bucureștilor, cap VIII, Stabilimentul Grafic I.V.Socescu, 1899, pp.251-251.
- Balș Ștefan – Restaurarea bisericii Radu Vodă din București, în Revista Muzeelor și Monumentelor, Monumente istorice și de artă nr 1/1975, pag. 45-52

**Autor:** arh. Iosef Kovacs